

Edward Majewski

Kilka uwag o adwokaturze francuskiej

Palestra 9/11(95), 76-83

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nowa sytuacja obrony w stadium śledztwa jest wynikiem pogłębiającego się socjalistycznego demokratyzmu czechosłowackiego sądownictwa karnego. W toku prac nad nowelą adwokatura miała dość okazji do wyrażenia swego stanowiska, nie tylko zresztą w fazie zbierania opinii, lecz także w komisji legislacyjnej za pośrednictwem swych przedstawicieli. Szereg zaprojektowanych przepisów przyjęto bez zmian w brzmieniu sformułowanym przez adwokaturę¹¹. Ten przychylny stosunek organów politycznych i państwowych do zagadnień obrony jest sukcesem, który cieszy, lecz i zobowiązuje zarazem na przyszłość. Dotychczasowy rozwój uprawnia do nadziei, że adwokatura czechosłowacka z zobowiązania tego, nawet w trudnych warunkach pracy, wywiąże się z honorem.

Tłumaczył A. Szafran

EDWARD MAJEWSKI

Kilka uwag o adwokaturze francuskiej

W samym środku Paryża, oblana wodami Sekwany niby „łódź, która nigdy nie może zatonać”, leży najstarsza część miasta, wyspa *de la Cité*, dawna galijska *Lutetia Parisiorum*. Jej położenie i kształt stały się natchnieniem dla herbu stolicy Francji i jego dumnej dewizy: *FLUCTUAT NEC MERGITUR*. Na wschodnim krańcu wyspy wznosi się majestatycznie katedra *Nôtre-Dame* z XII wieku.

Na zachodnim cyplu wyspy *de la Cité*, jak dziób okrętu nad szeroko rozlaną rzeką, wznosi się *Vert Galant*, mały trójkątny ogródek, porosły stuletnimi drzewami z konną statua Henryka IV. *Vert Galant*, pamiętający jeszcze czasy średniowieczne, przechodzi ku środkowi wyspy w nieduży, harmonijnie zabudowany starymi domami plac *Dauphine*, zamknięty olbrzymią czarną ścianą Królewskiego Pałacu Kapetyngów, a obecnie Pałacu Sprawiedliwości — *Palais de Justice*.

Tu właśnie mieści się siedziba sądów paryskich, prokuratury i paryskiej Izby Adwokackiej, która zajmuje całe prawe skrzydło olbrzymiego gmachu. Strzelisty dach Świętej Kaplicy (*Sainte Chapelle*), wzniesionej w 1246 r. przez św. Ludwika, i ponure masywne wieże *Conciergerie* (z 1405 r.) rysują się na tle nieba. W tym właśnie pałacu wielki król, prawodawca i sędzia, kładł podwaliny pod jasną, precyzyjną i postępową jak na owe czasy myśl prawniczą.

Dorobione już w XIX wieku marmurowe schody, białym, łagodnym półkolem wiodą do olbrzymiej i wysokiej — jak wnętrze katedry — hali, która stanowi cen-

¹¹ Z ważniejszych postulatów nie przyjęto tylko jednego, a mianowicie: Zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym przed nowelizacją wstępne rozpatrzenie aktu oskarżenia odbywało się na posiedzeniu niejawnym z obowiązkowym udziałem prokuratora. Adwokatura domagała się, by w tym stadium zostało umożliwione współdziałanie obrony przez udział także oskarżonego i obrońcy. W noweli przyjęto rozwiązanie, w myśl którego udział prokuratora w posiedzeniu niejawnym nie jest obowiązkowy, jednakże udział oskarżonego ani obrońcy nie został dopuszczony.

trum pałacu. Nazwano ją Salą Zagubionych Kroków (*La Salle des pas perdus*). Ta nieco pompatyczna nazwa przyjęła się później na określenie każdej prozaicznej poczekalni.

Wokół sali biegają krużganki. Prawy, zwany *le couloir d'honneur*, prowadzi do siedziby dziekana i biur Paryskiej Rady Adwokackiej. Po obu jego stronach, na wysokich postumentach, stoją marmurowe popiersia sławnych adwokatów, o nazwiskach znanych z historii Francji. Zamyka ten krużganek wielka marmurowa tablica, wmurowana na całą szerokość ściany z wyrytymi nazwiskami adwokatów, którzy oddali swe życie w obronie ojczyzny w czasie I i II wojny światowej. Stoi pod nią olbrzymi wazon z bukietem kwiatów.

W siedzibie Paryskiej Rady Adwokackiej mieszczą się: gabinet dziekana, biura Rady, biblioteki i czytelnie oraz bardzo obszerne szatnie adwokackie, gdzie każdy adwokat ma swoją szafę. Dostarcza się tam również korespondencję, starannie rozdzielaną przez liczny i wykwalifikowany personel.

Dzikan Paryskiej Rady Adwokackiej, faktyczna głowa adwokatury francuskiej (nie ma tam bowiem naczelnego organu samorządu adwokackiego), cieszy się olbrzymim, uznawanym przez wszystkich autorytetem moralnym i powagą.

Zapoznamy się teraz pokrótce z ustrojem adwokatury francuskiej i z odpowiednimi przepisami prawnymi, które go regulują.

Znany powszechnie w kołach prawniczych, a przede wszystkim wśród studentów 16 uniwersytetów państwowych i wielu prywatnych szkół prawniczych we Francji, „Słownik Prawny, czyli definicje terminów używanych przy studiowaniu prawa — wyjaśnienie wszystkich słów, których treść może być trudna” (Kamila Soutiera, Wyższego Urzędnika Oświecenia Publicznego i Kawalera Orderu Zasług Rolnych — repertorium niezbędne dla Panów Studentów — wyd. 2, Paryż 5, Marcel Giard, r. 1926) podaje na stronie 112 taką definicję hasła „Adwokaci”:

„Adwokatami są osoby, które poświęcają się obronie honoru, wolności i majątku swych współobywateli przed sądami bądź ustnie, bądź pisemnie oraz oświecają ich swymi radami”.

„Pragnienie słabych, aby byli chronieni przed silnymi, niezdolność jednostek do samodzielnej obrony swoich interesów wobec zbiorowości stworzyły — obok prawa — w ciągu wieków poprzedzających naszą erę (...) również zawód adwokata” — pisze Ernest Stoeber¹ we wstępie do szkicu historycznego o adwokaturze francuskiej.

Zawód ten przetrwał wszystkie burze dziejowe towarzyszące upadkowi Cesarstwa Rzymskiego. Swój dawny splendor odzyskał jednak dopiero wtedy, gdy Średniowiecze chrześcijańskie otworzyło narodom europejskim drogę do intensywnej odnowy duchowej, intelektualnej i artystycznej.

Z tego to okresu datuje się początek adwokatury we Francji. Ordonanse z 1270 roku, tzw. *Etablissements de Saint Louis*, określiły ogólne zasady wykonywania zawodu adwokackiego, jednakże samo powstanie adwokatury mogło nastąpić dopiero wtedy, gdy zostały powołane do życia parlamenty królewskie, organy wymiaru sprawiedliwości, które wyłoniły się z wielu tysięcy sądów senioralnych i kościelnych, a zwłaszcza gdy powstał Parlament w Paryżu, powołany w tym mieście ordonansem Filipa Pięknego z 1302 r. W roku 1327 ordonans Filipa Walezjusza ustalił listę adwokatów, zwaną *Matricule lub Rolle*. W tym samym czasie adwokaci

¹ Ernest Stoeber: *Les barreaux dans le monde*, Union Internationale des Avocats, Paris 1959.

paryscy przyjęli nazwę „Stanu Adwokackiego” (*Ordre des Avocats*) na wzór stanu rycerskiego. A oto skąd się to wzięło:

Filip Piękny stworzył „Stan rycerzy prawa” (*chevalerie ès lois*) w dowód uznania zasług, jakie oddali mu legiści w walce z papieżem. „Rycerze prawa” korzystali ze wszystkich dystynkcji, przywilejów i praw przysługujących „rycerzom zbrojnym”. Wpisanie ich więc do „Matrykuły” uważali adwokaci za ukonstytuowanie „Stanu rycerzy nauki” (*Ordre de chevalerie ès lettres — miles litteratus*). W ten sposób chcieli się oni odróżnić od korporacji kupców i rzemieślników i podkreślić charakter dyscypliny, która według słów kanclerza d'Aguesseau nie była im wcale narzucona, lecz została przyjęta dobrowolnie i chętnie dla dobra honoru i imienia ich stanu.

Dziekan adwokatów był początkowo zwierzchnikiem „Stanu”, później jednak zastąpił go prezes bractwa religijnego św. Mikołaja, na czele którego stał corocznie wybierany *batonnier* (był nim z reguły adwokat), zwany tak, ponieważ pieczy jego była powierzona chorągiew (*la bannière*), a do insygniów należała laska (*le baton*). Od końca XVI wieku *batonnier* Bractwa św. Mikołaja był uważany za głowę Stanu Adwokackiego. Tytuł ten przetrwał do dnia dzisiejszego.

Początkowo dziekan sam sprawował władzę dyscyplinarną, ale od XVII wieku dodano mu radę złożoną z dawnych *batonniers* oraz z pewnej zmiennej liczby adwokatów, którzy wspólnie omawiali sprawy Stanu Adwokackiego.

Ideale rycerskie, które przyświecały powstaniu Stanu Adwokackiego i stale odradzały się w jego tradycjach, nawet wówczas gdy zatępił się jego charakter religijny, nigdy nie przestały być wzorem postępowania adwokatów. Pojęcie swoistej służby publicznej (*le désintéressement*) zobowiązywało ich zawsze do udzielania pomocy stronie bezracnej lub pokrzywdzonej. Doprowadziło to do powstania swoistej instytucji, przypominającej w pewnej mierze angielski podział na *solicitorów* i *barristerów*, a mianowicie do powołania — obok adwokatów — tak zwanych *procureurs* (obecnie *avoués*), którzy zajmowali się kontaktem z klientem i procedurą, gdy tymczasem adwokaci ograniczali się do udzielania porad i występowania w sądzie.

Ten stan rzeczy przetrwał pięć wieków aż do Wielkiej Rewolucji Francuskiej, która omal nie zadała śmiertelnego ciosu adwokataturze francuskiej przez rozwiązanie Stanu Adwokackiego i powołanie obrońców (*defenseurs officieux*) z osób jak najbardziej przypadkowych, co miało być dowodem powstałej wtedy równości wszystkich obywateli Republiki. Następnie Napoleon, który nie darzył adwokatów sympatią i długo opierał się przed przyznaniem im dawnych uprawnień i gwarancji zawodowych, tak odpowiedział na nalegania Cambacérèsa²: „Dopóki mam przy boku szpadę, nie podpiszę tego dekretu; chcę, żeby można było obcinać języki adwokatom, którzy posługują się nimi przeciwko rządowi”. Po pewnym czasie jednak ustąpił, podpisując dekret z dnia 14 października 1810 r. (22 Ventose'a roku XII). Dekret ten był wprawdzie obwarowany wieloma zastrzeżeniami i jawnie manifestował nieufność wobec adwokatów, jednakże normował ustrój i samorząd adwokatatury, stwarzając tym samym przesłanki do przekształcenia się zawodu adwokackiego w zawód prawdziwie wolny i niezależny. Dekret ten ustalił również tekst przysięgi, jaką od tego czasu składał adwokat:

² Cambacérès Jean Jacques Régis de, książę Parmy, franc. polityk i prawnik, początkowo radca, od 1789 r. prezes sądu kryminalnego w Hérault, w 1792 r. członek Konwentu, jeden z głównych twórców Kodeksu Napoleona, członek Rady pięciuset, mianowany w 1799 r. ministrem sprawiedliwości i drugim konsulem. W 1814 r. uznał władzę Burbonów, ale w czasie Stu Dni objął dawne funkcje przy Napoleonie.

„Przysięgam, że jako pełnomocnik lub obrońca nie będę niczego mówić lub publikować, co byłoby sprzeczne z ustawami, przepisami dobrymi obyczajami, bezpieczeństwem państwa i pokojem publicznym, i że nigdy nie będę się uchylać od okazywania szacunku należnego sądom i władzom publicznym”.

W chwili obecnej podstawowe przepisy dotyczące wykonywania zawodu adwokata i organizacji adwokatury francuskiej są uregulowane w dekreście z dnia 10 kwietnia 1954 r. oraz w dekreście z dnia 13 października 1954 r. o świadectwie zdolności do podjęcia zawodu adwokata.

Te dwa dekrety zastąpiły zeszlowieczne ordonanse z 20 listopada 1822 roku i 27 sierpnia 1830 roku, które uzupełnione dekretami z 22 marca 1852 i 10 marca 1870 roku przez prawie sto lat obowiązywały w tym zakresie. W czasie istnienia pétainowskiego „państwa francuskiego” z siedzibą rządu w Vichy wydano ustawę z 26 czerwca 1941 roku, uchyloną potem w 1954 roku i zastąpioną powołanym wyżej dekretem z 10 kwietnia 1954 roku.

Na podstawie art. 47 tegoż dekretu z 1954 r. poszczególne izby adwokackie wydają własne regulaminy wewnętrzne.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami adwokatem może zostać obywatel francuski (cudzoziemiec — naturalizowany obywatel francuski — musi mieć obywatelstwo francuskie co najmniej od 5 lat), który nie podlegał karze pociągającej za sobą utratę praw cywilnych i politycznych (kobiety zostały dopuszczone do zawodu na mocy ustawy z dn. 1 grudnia 1900) oraz odbył czteroletnie studia na wydziale prawa zakończone pomyślnym egzaminem, dającym prawo do uzyskania dyplomu magistra praw (*licencié en droit*), i wystarał się o tzw. świadectwo zdolności do podjęcia zawodu adwokata (*Certificat d'aptitude à la profession d'avocat*). Kandydat do zawodu adwokackiego, który odpowiada wszystkim powyższym wymaganiom, składa podanie o przyjęcie go do odpowiedniej izby adwokackiej. Rada adwokacka (*Conseil de l'Ordre*) zakłada wówczas teczkę jego akt personalnych i zleca jednemu z członków rady przeprowadzenie badania nad osobą kandydata i jego poziomem moralnym. Następnie rada obraduje nad wnioskiem referenta sprawy i decyduje o przyjęciu kandydata i dopuszczeniu go do złożenia ślubowania. Decyzje co do przyjęcia rada adwokacka przesyła kandydatowi i Prokuratorowi Generalnemu. Decyzja rady może być zaskarżona przez zainteresowane strony w ciągu 2 miesięcy do sądu apelacyjnego. Po uchwale rady dopuszczającej kandydata do izby i po jej uprawomocnieniu się, kandydat, przedstawiony przez dziekana sądowi apelacyjnemu, składa wobec tego ostatniego ślubowanie o podanej wyżej treści roty.

Fakt, że ślubowanie to składane jest w chwili przyjmowania do aplikacji, a nie w momencie wpisu na listę adwokacką, dowodzi, że z tą chwilą przyjmowany staje się członkiem izby adwokackiej. Od tej chwili ma on prawo do stroju urzędowego, tj. togi z białym żabotem, szarfy przerzuconej przez lewe ramię zakończonej przybraniem z futra gronostaja (*l'épitoge avec de l'hermine*) i okrągłego biretu (*la toque*). Ponadto ma on prawo do tytułu adwokata z dodatkiem „stażysta” (*l'avocat-stagiaire*).

Staż trwa trzy lata. Może on być przedłużony bądź na prośbę stażysty, bądź też na mocy decyzji dziekana; w żadnym wypadku staż ten nie może być dłuższy niż 5 lat. Po pozytywnym zakończeniu stażu adwokat-stażysta otrzymuje odpowiednie zaświadczenie, zwane *satisfecit*. W razie odmowy wydania takiego zaświadczenia zainteresowany może się odwołać do sądu apelacyjnego.

Odmienne niż w innych krajach przedstawia się we Francji sprawa uzyskania wspomnianego wyżej „świadectwa zdolności do podjęcia zawodu adwokata”. Zo-

staje ono wydane po zdaniu egzaminu końcowego z całorocznego studium, które odbywa się albo równoległe do ostatniego roku studiów prawnych, albo już po uzyskaniu dyplomu. Na owym studium przygotowawczym studenci słuchają wykładów o roli adwokata w systemie prawnym i zapoznają się z przepisami prawnymi normującymi zawód adwokata; słuchają też wykładów z dziedziny prawa porównawczego. Ponadto studium obejmuje wykłady o zasadach praktyki i etyki zawodowej oraz zajęcia praktyczne z ćwiczeniami w zakresie konsultacji ustnych i pisemnych, zakładania i prowadzenia akt adwokackich i przygotowania przemówień sądowych. Studenci na licznych ćwiczeniach praktycznych uczą się, jak redagować pisma procesowe, poznają zasady i technikę postępowania karnego, cywilnego i administracyjnego przed poszczególnymi sądami, przed którymi występują adwokaci. Wykładowcami i prowadzącymi ćwiczenia są profesorowie prawa, sędziowie i prokuratorzy, adwokaci i *avoués*. To roczne studium nosi nazwę przedstażu (*pré-stage*) i ma na celu uzupełnienie studiów prawnych — przy szerokim współudziale praktyków — sumą wiadomości potrzebnych do wykonywania zawodu przez przyszłego adwokata. Egzamin końcowy pomyślany jest jako zespół sprawdzianów wiadomości teoretycznych i praktycznych.

W skład komisji egzaminacyjnej wchodzi dwaj profesorowie prawa, jeden sędzia, dwaj adwokaci i jeden *avoué*, przeważają więc praktycy.

Egzamin składa się z dwu części. Pierwsza stanowi tzw. próbę nadawania się do przyjęcia (*des épreuves d'admissibilité*) a druga — próbę decydującą o przyjęciu (*des épreuves d'admission*). Na pierwszą składa się praca pisemna z zakresu tzw. kultury ogólnej oraz wypowiedź ustna na temat prawny. Jedna i druga oceniana jest na równi dla określenia przydatności kandydata do zawodu adwokackiego. Zawód ten nie powinien być bowiem powierzany „zwykłym technikom prawa”. Jedynie w ciągu 5 lat od uzyskania tego świadectwa można ubiegać się o przyjęcie do adwokatury. Chodzi bowiem o to, żeby zajmowanie się przez dłuższy czas innymi sprawami nie wywarło określonego piętna na charakterze młodego prawnika, co z kolei byłoby nie do pogodzenia z tymi wymaganiami, jakie stawia zawód i godność adwokata.

Stażyści są podzieleni na tzw. kolumny (*les colonnes*), na czele których stoi dziekan lub członek Rady. Sekretarzem kolumny jest stażysta, który nosi tytuł „Sekretarza Konferencji”. Wybiera go spośród innych stażystów rada adwokacka w drodze bardzo ostrego konkursu. Stąd też tytuł ten jest bardzo ceniony i nawet starsi adwokaci umieszczają go na swych kartach wizytowych. Szkolenie stażystów odbywa się na zebraniach owych kolumn, wyznaczonych przez przewodniczącego kolumny, oraz na zebraniach konferencji (tj. na zebraniach wszystkich kolumn), na których przewodniczy dziekan lub delegowany przez niego członek rady adwokackiej. Na zebraniach wymienionej konferencji omawiane są zagadnienia wpisane przedtem do porządku dziennego. Szkolenie polega na zapoznawaniu się z regulaminami wewnętrznymi izby adwokackiej, z zasadami, tradycjami i zwyczajami zawodowymi, na szkoleniu praktycznym i na uczęszczaniu na rozprawy sądowe, wreszcie na braniu udziału w akcji pomocy sądowej dla osób niezamożnych.

W ciągu miesiąca od chwili przyjęcia stażysta musi wykazać się bądź odbywaniem stażu u adwokata z praktyką co najmniej od 10 lat albo u *avoué*, notariusza, pełnomocnika w trybunale handlowym (*agrée*), bądź też pracą w charakterze urzędnika w sekretariacie Sądu Kasacyjnego, apelacyjnego lub trybunału cywilnego.

Adwokat wpisany na listę może być z niej skreślony jedynie w drodze decyzji dyscyplinarnej i zgodnie z właściwą procedurą. Wykonywanie zawodu nie podlega żadnemu ograniczeniu z tytułu wieku.

Lista adwokatów jest co roku drukowana na nowo. Art. 4 dekretu z dnia 10 kwietnia 1954 r. przewiduje szereg wypadków, w których nazwisko adwokata powinno lub może być w niej pominięte (poza postępowaniem dyscyplinarnym).

Nazwisko adwokata powinno być opuszczone na liście, jeżeli wskutek okoliczności, które nastąpiły już po wpisie adwokata, znajdzie się on w sytuacji uniemożliwiającej mu — zgodnie z przepisami ustawowymi — wykonywanie zawodu lub w sytuacji, która jest z tym zawodem nie do pogodzenia, jak np. w razie sprawowania przez adwokata urzędu państwowego, funkcji prokuratora lub przedstawiciela prokuraturii generalnej, zajmowania stanowiska dyrektora, prokurenta lub administratora spółki, jakiegokolwiek zajęcia z okresowym uposażeniem, biegłego księgowego, wszelakiego zajęcia w handlu i w pośrednictwie handlowym.

Nazwisko adwokata może być opuszczone na liście w następujących czterech wypadkach:

1) gdy adwokat wskutek nieobecności, choroby lub kalectwa o charakterze stałym i ciężkim albo wskutek podjęcia się działalności nie do pogodzenia z zawodem adwokata nie może w rzeczywistości wykonywać swego zawodu;

2) gdy adwokat, przyjąwszy funkcję lub objąwszy stanowisko związane z faktem podporządkowania się wyższemu hierarchicznie czynnikowi, nie jest w stanie wykonywać w pełni niezależnie swego zawodu;

3) gdy nie popełniając nawet błędu czy wykroczenia dyscyplinarnego, uchybił honorowi, jaki powinien być udziałem adwokata, i naruszył wyraźnie godność izby adwokackiej;

4) gdy bez uzasadnionych powodów nie płaci w przewidzianych terminach składki na potrzeby izby adwokackiej.

Każda decyzja dotycząca opuszczenia nazwiska adwokata na liście powinna być poprzedzona wysłuchaniem osoby zainteresowanej lub wezwaniem jej z uprzedzeniem o tym na 8 dni naprzód. Decyzja ta może być zaskarżona przed sąd apelacyjny w trybie przewidzianym do złożenia odwołania od odmowy wpisu na listę. Adwokat, którego nazwisko zostało opuszczone na liście adwokatów, może się domagać ponownego wpisu, jeżeli tylko ustąpi przyczyna, która wylęknęła na to opuszczenie.

Poza wypadkami skreślenia z listy adwokatów i opuszczenia nazwiska na liście adwokat przestaje należeć do adwokatury jedynie na skutek śmierci lub dymisji. Adwokat, który składa dymisję po 30 latach wykonywania zawodu, może być mianowany adwokatem honorowym; w tym wypadku jest on nadal podporządkowany sądownictwu dyscyplinarnemu izby adwokackiej.

W tym miejscu wypada przypomnieć sobie kilka cech charakterystycznych dla organizacji wymiaru sprawiedliwości we Francji, bardzo odmiennych od innych systemów.

A więc po pierwsze istnieje Monteskiuszowski podział władzy na ustawodawczą, wykonawczą i sądową, przy czym sławna już jest kontrowersja wśród teoretyków, czy zgodnie z konstytucją francuską sprawiedliwość stanowi trzeci rodzaj władzy, odmienny od władzy ustawodawczej i wykonawczej, czy też zgodnie z konstytucją istnieją dwie władze: z jednej strony władza ustawodawcza, a z drugiej władza wykonawcza, która wewnętrznie dzieli się na organy sądowe i organy administracyjne.

Jeśli chodzi o władzę sądową, to jest ona sprawowana przez urzędników (*les magistrats*), których obowiązkiem jest realizować sprawiedliwość lub domagać się jej. Pierwsi z nich to sędziowie, drudzy to prokuratorzy. Ze względu na to, że sędziowie urzędują siedząc, a prokuratorzy (*le ministère public*), wykonując swe urzę-

dowe funkcje, przemawiają wobec sądu stojąc, nastąpił podział na „urzędników siedzących”, tj. sędziów, którym tylko w wąskim rozumieniu tego słowa przysługiwał tytuł *les magistrats*, i na „urzędników stojących”. Definicja określająca tych ostatnich brzmi: „Funkcjonariusze urzędu prokuratorskiego są przedstawicielami władzy wykonawczej ustanowionymi przy sądach”.³ Wywodzą się oni historycznie od wysokich urzędników królewskich (*gens du roi*), z których jeden, zwany w skróceniu „prokuratorem generalnym”, zajmował się od XVI wieku ogólnie, „generalnie” sprawami króla. Król wybierał także jednego z adwokatów, który stale występował w obronie interesów królewskich przed sądami. Występował on również ogólnie, „generalnie” i nazywany był w skrócie „adwokatem generalnym” (*avocat général*). Był to protoplasta urzędu prokuratury generalnej.

Uwagi zamieszczone wyżej nie wyczerpują, rzecz prosta, całości zagadnień związanych z adwokaturą we Francji, z rolą adwokata w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym. Zawód ten otoczony jest we Francji wielkim szacunkiem. Uważany jest za „szkółkę wielkich talentów”, która dostarcza społeczeństwu ludzi predysponowanych na kierownicze stanowiska w życiu politycznym Francji.

Te sumaryczne i niepełne z natury rzeczy uwagi o adwokaturze francuskiej może będzie rzeczą celową uzupełnić przypomnieniem (oczywiście jak najbardziej ogólnym) powiązań prawa francuskiego z naszymi systemami prawnymi.

W utworzonym przez Napoleona w r. 1806 Księstwie Warszawskim wprowadzono dekretem królewskim z dn. 27.I.1808 r. *Code civil des Français*, znany powszechnie jako Kodeks Napoleona. Obowiązywał on z rozmaitymi zmianami na terenach dawnego Królestwa Polskiego aż do wielkiej unifikacji prawa cywilnego, dokonanej przez ustawodawstwo Polski Ludowej bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej.

Warto również podkreślić, że zgodnie z dekretem królewskim z r. 1809 oryginał francuski kodeksu miał być uważany za tekst autentyczny do czasu ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym oficjalnego przekładu na język polski. Ponieważ jednak tłumaczenie takie nigdy nie zostało w sposób urzędowy ogłoszone, przeto tekstem autentycznym aż do końca obowiązywania Kodeksu Napoleona był tekst francuski.

Następnie postanowieniem królewskim z dnia 4.VII.1808 r. wprowadzony został „Francuzki Kodex Postępowania Cywilnego”*, a postanowienie Króla Saskiego Ks. Warszawskiego z dnia 29.VIII.1809 r. wprowadza „Przepisy co do Komorników Sądowych”, zwanych od tego czasu (na krótko tylko) burgrabiami. Nieco wcześniej w tymże 1809 r., bo 24.III.1809 r., został wprowadzony „Kodex Handlowy Francuzki dla Księstwa Warszawskiego”*, a 4.X.1809 r. wprowadzono „Przepisy o dyetach i kosztach sądowych”*, a jeszcze wcześniej, bo 23.5.1808 r., wprowadzono „Przepisy dotyczące się Organizacji oraz atrybucji Władz sądowych”*, gdzie między innymi ujęta została organizacja notariatu.

Jak podaje w swojej świetnej pracy Fryderyk Zoll o prawie cywilnym, polska literatura w zakresie Kodeksu Napoleona jest bogata. Są w niej dzieła Holewińskiego, Wołowskiego, Jeziorańskiego, Burzyńskiego, Ckolskiego, Konica, Podlewskiego, Gliksona, Kurmana, Słomińskiego, Zawadzkiego, Hubego, Litauera, Nożyca i Przedpeńskiego, Walewskiego, Szaniawskiego, Flamma i Zaborowskiego.

³ Tekst oryginału: Les officiers du ministère public sont les agents du pouvoir exécutif euprès des tribunaux (Précis de procédure civile et commerciale, Paul Cuché, s. 103).

* Zachowano dawną pisownię (przyp. Red.)

Obok źródeł prawa francuskiego, stanowiących prawo obowiązujące, na poważnej części ziem polskich korzystano w szerokim zakresie z orzecznictwa i nauki prawa francuskiego. Znakomity podręcznik Planiola i Riperta: „*Traité élémentaire de droit civil*” (3 tomy) był powszechnie w Polsce używany. Tomy II i III przełożono na polski pod redakcją Kramsztyka i Przedborskiego, Namitkiewicza, Freyera i Słomińskiego. Powszechnie posługiwano się również podręcznikiem Colin-Capitant, a wielkie dzieło Delsola przetłumaczono na język polski pod redakcją Godlewskiego.

BIBLIOGRAFIA

1. Ernest Stoeber: *Les barreaux dans le monde, Union Internationale des Avocats*, wyd. Dalloz et Sirey, Paris 1959.
2. *Précis de procédure civile et commerciale*, Paul Cuchè, wyd. Dalloz, Paris 1946.
3. *Vocabulaire de droit*, Camille Souffler, Paris 1926.
4. *Ordre des Avocats à la Cour de Paris, Règlement Intérieur du Barreau de Paris*.

PYTANIA I ODPOWIEDZI PRAWNE

1.

PYTANIE:

W jaki sposób kobieta niezdolna do pracy i nie posiadająca majątku może dochodzić alimentów od męża przebywającego od przeszło 20 lat w Anglii (Manchester), skoro między Polską a Wielką Brytanią nie ma umowy międzynarodowej w tym zakresie, tak że wyrok sądu polskiego nie mógłby być wykonany w Wielkiej Brytanii? W związku z tym:

- 1) czy kobieta ta może się zwrócić do sądu angielskiego, a jeżeli tak, to do którego i w jakiej formie?
- 2) czy według prawa materialnego obowiązującego w W. Brytanii istnieje obowiązek alimentacyjny męża, ewentualnie z jakimi ograniczeniami?
- 3) czy kobieta ta mogłaby być zwolniona od kosztów sądowych, ewentualnie z ustanowieniem adwokata w Anglii dla niej?

O ile mi wiadomo, istnieją w Anglii towarzystwa dobroczynne, które zajmują się takimi procesami. Gdzie mógłbym otrzymać szczegółowe informacje w omawianej sprawie?

JERZY OSIEKA

ODPOWIEDZ:

1. Do rozstrzygnięcia spraw o okresowe świadczenia na utrzymanie między małżonkami właściwe są w Anglii sądy hrabstw (*County courts*), jeżeli małżon-